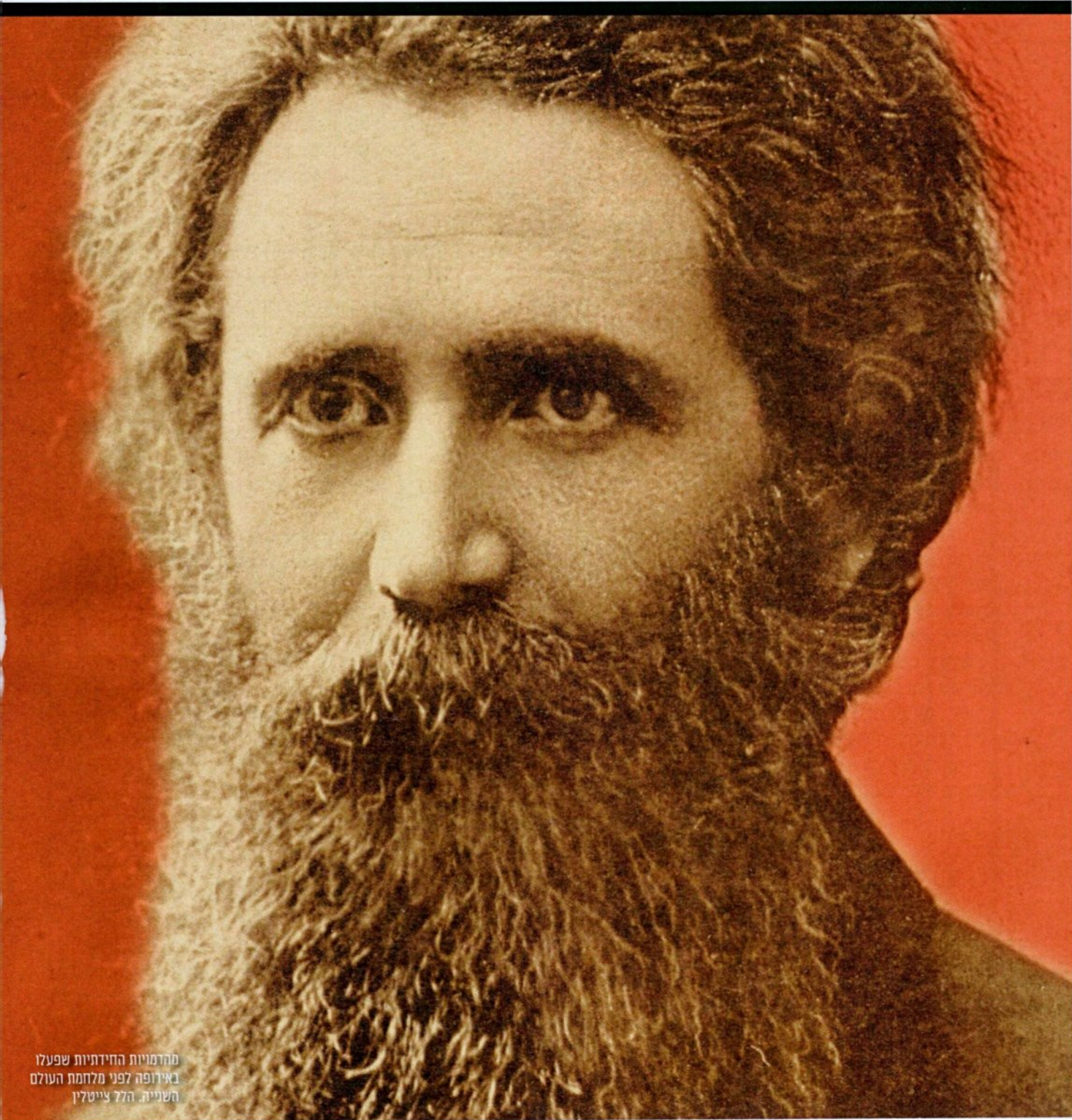

19.54x23.32	1/12	עמוד 28	סגולה	10/02/2025	93100962-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הלל צייטלין

מהדמויות החידתיות שפעלו
באירופה לפני מלחמת העולם
השנייה. הלל צייטלין

18.86x22.18	2/12	עמוד 29	סגולה	10/02/2025	93100961-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

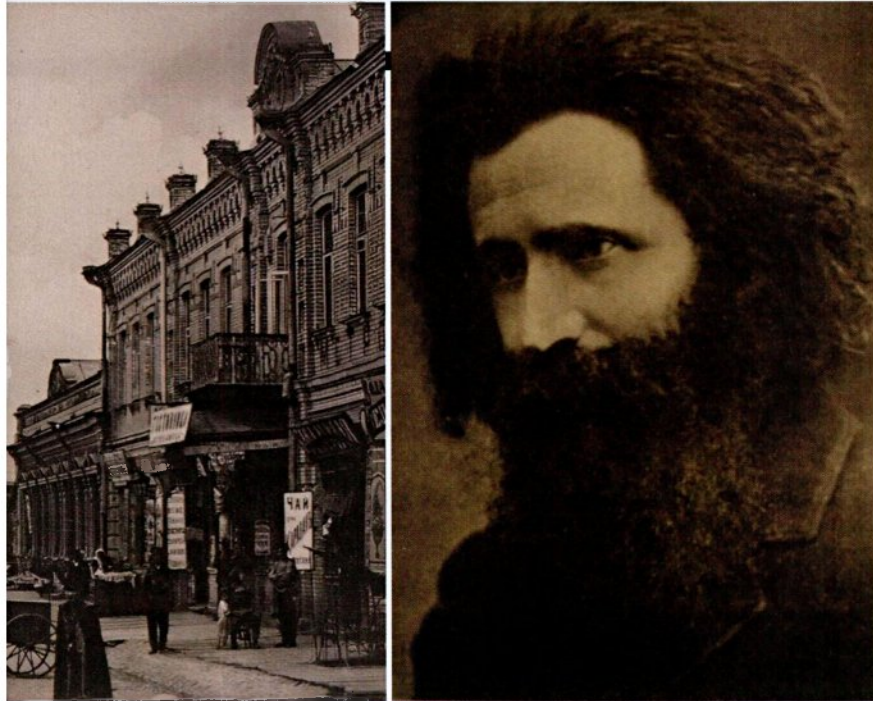
הלל צייטלין

מבקש בערפל

הסופר הלל צייטלין ראה את חוסר המוצא שאליו הוביל מצבם של היהודים בזמנו, אך לא חדל מלנסות להביא גאולה. הוא חווה ספקות אמוניים, אבל לא חדל לייחל ולהתפלל. הוא היה איש של סתירות שלא הצליח להגשים רבים מרעיונותיו, אולם הוא מהווה השראה עד היום | שרגא בר־און

19.63x23.06	3/12	עמוד 30	סגולה	10/02/2025	93100963-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הלל צייטלין

איש ארוך שיער, עוטה מעיל ארוך ועבה, עטוף בטלית ועטור בתפילין, ותחת ימינו ספר הזוהר, צעד לעבר כיכר השילוחים בוורשה. כך, כקדוש עליון, כנזיר מקובל מודרני, הוא נרצח על ידי הצורר הנאצי. כך תואר בדיעבד מותו של המיסטיקן, הפובליציסט וההוגה הלל צייטלין. הדיווח הדרמטי טלטל את היישוב ועורר עניין ואמפתיה לדמותו של צייטלין גם בקרב מי שהיו עד אז ממבקריו. היה זה גלגול חדש של מוות על קידוש השם, שהצטרף לקדושים אחרים בתרבות העברית, ובהם יוסף חיים ברנר ויוסף טרומפלדור. קשה לדעת אם זה תיאור מדויק של רגעיו האחרונים של הלל צייטלין או ניסיון לייצר מיתוס מחדש, מעין סיפור מעשי צדיקים ההולם את דמותו של צייטלין הי"ד, את דבקו הדתית ואת ייאושו המקברי. הסיפור יצר דימוי של מוות נשגב, מעין נקודת שיא המייצגת נאמנה את האופן שבו חי צייטלין.

שלושת המיואשים

צייטלין נולד ב-1871 באימפריה הרוסית, בעיירה קורמה שבפלך מוהילב, היום בבלארוס. הוריו השתייכו לענף קאפוסט של חסידות חב"ד. בקיאותו הרבה במקורות ומשיכתו הבלתי פוסקת לעולמות רוחניים כבר מילדות הובילו אותו בעיר יחסית לחיפוש רוחני אינטנסיבי, תחילה במקורות יהודיים ובהמשך גם במקורות חיצוניים. בנערותו התדרדר מצבו הכלכלי של אביו, והוא נאלץ לנדוד בין עיירות תחום המושב הרוסי בחיפוש פרנסה דחוקה מהוראה. השוטטות הפיזית והאינטלקטואלית שהייתה מנת חלקו בשנים אלה הובילה אותו, כמו צעירים רבים בני התקופה, אל חבלי הספק של הפילוסופיה כובשת הלבבות של ניטשה, אל הרצון העיוור של שופנהאואר ואל הפסימיות של לב שסטוב.

לאחר נישואיו עבר ב-1898 לעיר הומל והתחבר לחבורת צעירים מוכשרים, סופרים לעתיד. חבריו, ובהם יוסף חיים ברנר ושלוש סנדר באום, נעו גם הם

במשעולי החיפוש האינטלקטואלי והרוחני. התפיסה הקטסטרופלית של מצב העם היהודי חיברה בין השלושה. על סנדר באום כתב צייטלין:

גדל הייאוש והכפירה וגדל שירת הקדושה גם יחד (הלל צייטלין, 'ספרן של יחידים' – כתבים מקובצים, עמ' 2).

במפנה המאה העשרים הייתה הפסימיות אופנה אינטלקטואלית רווחת באירופה, וכותבים יהודים רבים במזרח אירופה נתנו להלכי רוח אלה ביטוי רגשי וסוער. ביניהם בלטו ברנר וצייטלין בתיאור חומרת המצב חסר המוצא של העם היהודי המצוי על פי תהום. ברנר כתב בתרס"ו (1906), במה שנראה בדיעבד כמעין נבואה:

שישה מיליונים תלויים בשערה שרופה (יוסף חיים ברנר, 'מכתב ארוך שלח לי', עמ' טז).

שלושת הצעירים ראו את עצמם נבדלים מסביבתם והתאפיינו בכנות ובפיתחון אכזריים. הם נקטו דרך אינדיבידואלית לנוכח המפלגתיות הסכסכנית והפטטנות של הפוליטיקה היהודית. הם ראו בדת ובאידיאולוגיות הגדולות לא יותר מרטייה על מצוקות

היחשפות להגותם של פילוסופים מודרניים העלתה בו ספקות אמוניים. זיוקנו של הלל צייטלין על גלויה בהוצאת קרן קיימת לישראל, וינה, 1912 אוסף אברהם שברון, הספרייה הלאומית

לאחר סיפוחה לאימפריה הרוסית הפכה העיר מוקד הגירה מרכזי ליהודים, ובסוף המאה ה-19 למעלה ממחצית מתושביה היו יהודים. הומל, גלויה מראשית המאה העשרים

19.21x22.84	4/12	עמוד 31	סגולה	10/02/2025	93100964-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הלל צייטלין

איש ארוך שיער, עוטה מעיל ארוך ועבה, עטוף בטלית, עטור בתפילין ואוחז בספר הזוהר צעד לעבר כיכר השילוחים בוורשה

כשהדעת מתרבה, מתרבה הסתכלותו של האדם במהותם של החיים, והוא מבין את כל הצער שבהם ורחמנותו מתרבה על כל בני האדם, לפי שבאמת אינם אלא סובלים ... הוא מאחד את חייו עם חייהם, הוא מתרגל להביט על צורכיהם הם כעל צרכיו, הוא מתחיל לאהבה את בני האדם יותר ויותר (הלל צייטלין, "הרהורים", 'הדור' 10, ט' באדר תרס"א, 28.2.1901, עמ' 10).

ידידו הקרוב של צייטלין היה שותף לתפיסתו הפסימית באשר למצבו של העם היהודי. יוסף חיים ברנר

מכון גנזים - אגודת הסופרים

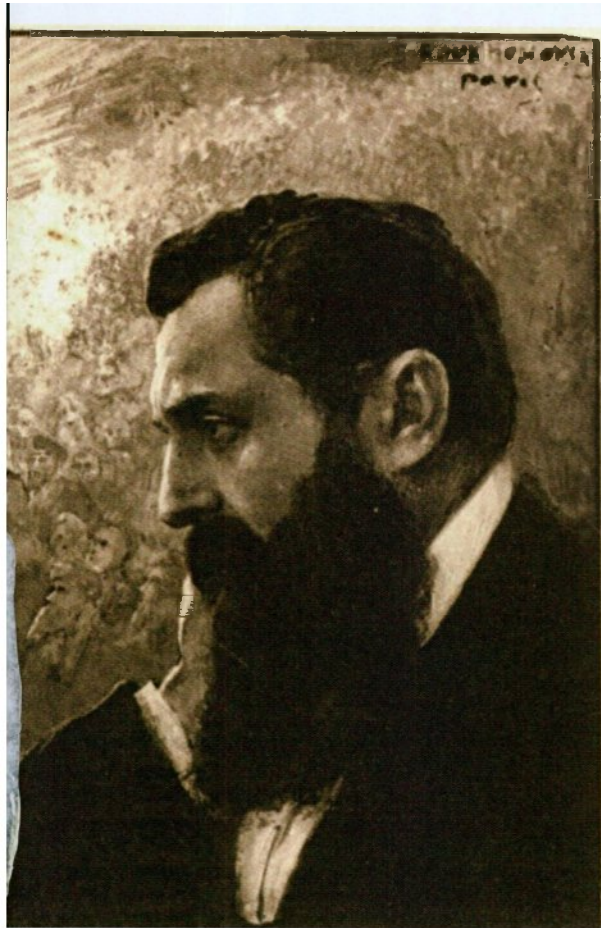
113. Гомель, Замковая и Вокзалъ.

הקיום, העלולה אף להחמיר את המשבר. הפתרונות הסכמתיים שהוצעו לשאלת היהודים והיהדות נראו להם כהונאה עצמית, ואת הפעילות הפוליטית - ציונית או אחרת - הם זיהו כבורגנות שטחית. השלושה סירבו לקבל את המצב הקיים. הם ידעו כי הוא דורש מעשה, וכי לכל מעשה יהיה מחיר, אך דרך ההתמודדות של כל אחד מהם הייתה שונה. שלום סנדר באום התאבד. הוא פתר את המלכוד באמצעות ויתור מדעת על החיים ועל בעיותיהם. ברנר תבע פתרונות מעשיים ללא מטפיזיקה, ויצר שפה קיומית חדשה שהתגברה על המלכוד באמצעות התמסרות לא רציונלית לעבודת ההווה. מחירה של גישה זו היה ויתור על האמונה ועל המסורת הדתית. צייטלין פנה לדרך שלישית, חסידית ומשיחית.

לנוכח צער העולם

באותן שנים עסק צייטלין בצער העולם הנגזר על האדם - צער רוחני פנימי, וצער חיצוני של תלאות החיים. למסע החיפוש הרוחני שלו הוא רתם גדולי רוח כמו ניטשה, שפינוזה ורבי נחמן מברסלב, שבו ראה מעין פאוסטי יהודי. בכתבתו חיפש מזוור לסבל בדרכים שונות, ואף ניסח בעצמו תפילות. חיפושו לא היה אישי בלבד ונשור תמיד בבקשה למצוא מרפא לסבל של אחיו היהודים ושל החברה האנושית כולה. ב-1901 כתב:

19.87x21.76	5/12	עמוד 32	סגולה	10/02/2025	93100965-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

כלומר ברנר, שלום סנדר באום ואני, ועוד אנשים אחדים) לידי מחשבה כזו: החיים מלאים אסון וחטא. נוח לו לאדם שלא נברא משנברא. אבל עכשיו שנברא – עליו להשתדל בכל מאמצי כוחותיו לשפר, לשכלל ולקדש חיים אלה בקדושה עלאה (הלל צייטלין, "יוסף חיים ברנר – ערכים וזיכרונות", 'התקופה', 14-15, טבת-סיון תרפ"ב, עמ' 635).

את מקור כוחה של חבורת הומל שאליה השתייך זיהה צייטלין עם חיפוש אינסופי ושאיפה עמוקה לתיקון העולם המתחברים יחדיו לקריאה לפעולה רוחנית עד הנשימה האחרונה:

בדרך החיפושים והשאיפות לתקן את הרע העולמי של החיים והאדם, את עוון נפילתה הנצחית של האנושיות – הגיעו אחדים מאתנו

פרעות קייטלין הותירו חותם עמוק בנפשו של צייטלין. "למתים על קידוש השם בקייטלין", אפרים משה ליליין, הדפס לזכר חזלי הפרעות מתוך הירחון Ost und West, 1904.

בית המכירות דייטסי

לאחר שנדחתה תכנית אוגנדה עזב צייטלין את התנועה הציונית ושובת קידום פתרונות טריטוריאליים אחרים. דיוקנו של הרצל וברקע עם ישראל יוצא מהגלות בהובלת מלאך האוחז בדגל. גלויה, גרמניה, ראשית המאה העשרים אוסף משפחת נרוט, המרכז לאמנת יהודית

"הלל צייטלין עומד באמצע החדר בכתונת לילה לבנה ... וקורא בקול חנוק: ריבונו של עולם, ריבונו של עולם, ראה מה עוללת"

19.72x21.7	6/12	33	עמוד	סגולה	10/02/2025	93100966-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

לילה לא הזכיר את עניין הנשק, את מושג ההגנה וכיוצא בו, וייתכן שמעולם לא הטיף לכך כלל, אך רוח דבריו הניעתני למסקנות. החלטתי שעלי להשיג אקדח כדי שאוכל להגן בו על עצמי ועל מקורביי, כדי שלא יבואנו דבר החרפה אשר בא על יהודי קישינב (יצחק שדה, 'כתבים א' – הפנקס פתוח: רשימות אוטוביוגרפיות שונות', עמ' 189-190).

באותה תקופה ראה צייטלין בהגנה עצמית פתרון הכרחי לפוגרומים, ואף תמך בציונות ובכל הצעה טריטוריאלית אחרת כפתרון מעשי לסבלו של העם היהודי. משלא התקבלה תכנית אוגנדה פרש מהתנועה הציונית. הדאגה לעם, גרס, קודמת לחלומות אוטופיים על ארץ ישראל.

המבקש

ב-1907 נדד צייטלין לוורשה. שם הפנה את חיפושיו הרוחני אל הדת, החסידות והקבלה שמהן צמח, וכשהוא מצויד במטען הכפירה של ניטשה מצא בשורשה את בקשת האוהים:

כתוב בתורה: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם"

דבריו של צייטלין בעקבות פרעות קישינב הובילו את תלמידו לדכוש נשק להגנה עצמית. יצחק שדה, שנות הארבעים

ציולם: בנו רותנברג, אוסף מיתר, אוסף פריצקר, הספרייה הלאומית

האם הצליח צייטלין לחיות בהתאם לדרך זו? יצחק שדה, תלמידו בתקופה שבה ביכה את פרעות קישינב ולימים המפקד הראשון של הפלמ"ח, תיאר ביומנו את השפעת המאורעות על מורו:

ושמור בזיכרוני ליל קיץ אחד: סערה נתחוללה בחוץ וגשם עז היכה בחמת קצף על הגג ועל החלונות, וברקים הבריקו ורעמים רעמו. נתעוררתי מנהמת הסערה, ולאחר הברק ראיתי תמונה שלא אשכחנה: הלל צייטלין עומד באמצע החדר בכתונת לילה לבנה, פניו חיוורות מאוד, עיניו בוערות והוא תולש את שערות ראשו וקורא בקול חנוק: "ריבנו של עולם, ריבנו של עולם, ראה מה עוללת". משהרגיש שנתעוררתי ניגש וישב על ידי, החליק שעה ארוכה את שערות ראשי ושתק. רעדתי מרוב התרגשות, הבינותי שצער גדול מעיק על לבו. ואחרי שתיקה שארכה מאוד התחיל לספר לי בקול עמום ורועד על הפרעות ועל חרפת האסון. הוא דיבר בקול נמוך מאוד ועיניו זלגו דמעות. אותו

19.59x21.84	7/12	עמוד 34	סגולה	10/02/2025	93100967-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

צייטלין טען כי אדם הבורא אלוהים נברא בצלם אלוהים. בריאת אדם, ויליאם בלייק, 1795 גלריית טייט

הדתית. מי שיוכלו לראות נכוחה את הדת הם לדבריו:

אנשים אשר לפנים בערה בהם השלהבת, עתה כמו כבתה הלהבה, אבל "עוד גחלת לוחשת תחת ערמת הדשן" (הלל צייטלין, 'בחייו הנשמה - שלוש מסות', בעריכת יונתן מאיר ושמואל גלובר-זמרה, עמ' 206).

לאחר שנים של חיפוש בלתי פוסק השכיל צייטלין לנסח את האמת העומדת ביסודה של הכמיהה הבלתי

(בראשית א', כ"ז). באו אחרים וסירסו את המקרא: "ויברא האדם את האלוהים בצלמו, בצלם האדם ברא אותו" ... ואנן, מה נענה אבתרן [אחריהם]? אלו ואלו דברי אלוהים חיים. שני עומקים אלה נפגשים בנקודה אחת, שני תהומות אלו מתאחדים יחד לכשנסתכל בשורשם של דברים: "תא ואחוי לך היכי דנשקי שמיא וארעא אהדדי (בוא ואראה לך היכן שנושקים השמים והארץ זה לזה)". "האלוהים ברא את האדם" - "האדם ברא את האלוהים". תפוס לשון אחרון. אבל איזה אדם בורא? אדם דאצילות בורא, מי שנברא בצלם אלוהים. ומתי הוא בורא? בשעת נשיקת האלוהים (הלל צייטלין, "שכינה", 'געגועים ליופי - שלוש מסות', בעריכת יונתן מאיר ולי ברטוב, עמ' 68).

צייטלין ביקש להתבונן על הדת הן מבפנים והן מבחוץ. רק 'הכופר המאמין' יוכל לומר משהו ממשי על תוכה של החוויה הדתית

בשורש הכפירה החדשה מצא אם כן צייטלין את בקשת האלוהים. הכפירה המודרנית גרסה כי אלוהים הומצא בשל צורך פסיכולוגי של האדם, בא צייטלין ושאל: איזה אדם בורא אלוהים אם לא אדם הצמא למפגש עמו? מתוך סינתזה זו של כפירה דתית ביקש צייטלין להתבונן על הדת מבפנים ומבחוץ בעת ובעונה אחת. רק 'הכופר המאמין' יוכל לומר משהו שיש בו ממש על תוכה של הדת והחוויה

93100968-7	10/02/2025	סגולה	עמוד 35	8/12	19.22x21.91
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

ההזדמנות כמוצא שלל רב, וראה בה אפשרות לחשוף לציבור אמת גדולה ונשגבה מתוך האמת הפנימית של הקבלה ולא מתוך שעבוד לסיפור הלאומי או למחקר המדעי. בעיניו הזוהר היה ספר שאי אפשר להבינו באמצעות השכל אלא רק כאשר נושמים אותו ומהלכים בתוכו. מספרים כי צייטלין עמל על התרגום שנים רבות, כולל בימי שהותו בגטו, אך רק הקדמה ותרגום קצר וראשוני הגיעו לידינו, וייתכן שעיקר פועלו קבור עד עצם היום הזה באדמת גטו ורשה. ב־1924 נקלע צייטלין לפולמוס קשה עם אנשי אגודת ישראל וסבל מהתנכלויות שונות וממעשי אלימות כלפיו. באותה תקופה חזר שוב אל הדברים שכתב תחת הכותרת 'הצימאון', כדי לזעוק כי אמונה אינה עניין חברתי או סוציולוגי אלא עניין נפשי עמוק בהרבה:

אם האמונה אינה יותר מתיאוריה חיצונית והכנעת הלב מבפנים, מעשים מכניים ללא טעם, ללא כוונה, ללא פשר וללא תכלית, ללא אהבה, ללא שמחה; אם האמונה היא רק זו ולא מעבר לכך – כפי שמתארים אותה מנפצי הגוגיות, מידי האבנים ושורפי הספרים מה'אגודה' – כי אז העניין שלי הוא רק ב'הצימאון', זה שנכתב על ידי לפני 16 שנה ... שמהותו שחרור, או כפי שה'אגודה' מכנה אותו – 'אפיקורסות'. אך אם האמונה היא משהו נעלה יותר – חיים אלוהיים, פנימיות שבפנימיות,

פוסקת לאוהים, גם אם אוהים עצמו מסתיר את פניו או אינו קיים כלל:

אם יש מים בעולם ואם אינם – צמאי ישנו בוודאי (הלל צייטלין, "הצימאון", 'אעגועים ליופי' – שלוש מסות', עמ' 110).

יחסו של צייטלין לתורה ולמצוות ידע עליות ומורדות, אך בקשת אוהים הייתה תמיד הברית התיכון ששזר את משנתו.

חזיונות מלחמה

בימי מלחמת העולם הראשונה החל צייטלין לתאר ביומן אישי חזיונות עליונים, חוויות מיסטיות וציפיות משיחיות. הוא ניסה לעניין הוצאות לאור בספר החזיונות ובספרים אחרים, אך אף אחת מהן לא ראתה בספר נבואה מודרני עניין שיש להתייחס אליו ברצינות. הספר אבד, ונותרו בידינו רק קטעים בודדים ממנו. צייטלין היה אמנם פובליציסט נמרץ וידוע, אך רבים מניסיונותיו הספרותיים לא צלחו. חזונו המשונה, עמדותיו הדתיות יוצאות הדופן, גישתו הנבואית המוכיחה והנוקבת ומשיכתו אל הנסתר והמיסטי נתקלו פעמים רבות בביקורת או בבוז.

ב־1921 הציע לו שמעון רבידוביץ' לתרגם את ספר הזוהר לעברית עם ביאור חדש. צייטלין קפץ על

חיבוריו של צייטלין גררו אל פעם ביקורת. תצלום קבוצתי של סופרים עבריים בוורשה, 1908. הלל צייטלין יושב במרכז אוסף פריצקר, הספרייה הלאומית

ספר שאי אפשר להבינו באמצעות השכל. שער ספר הזוהר, דפוס ראשון, מנטובה שיח

19.65x21.28	9/12	עמוד 36	טגולה	10/02/2025	93100969-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

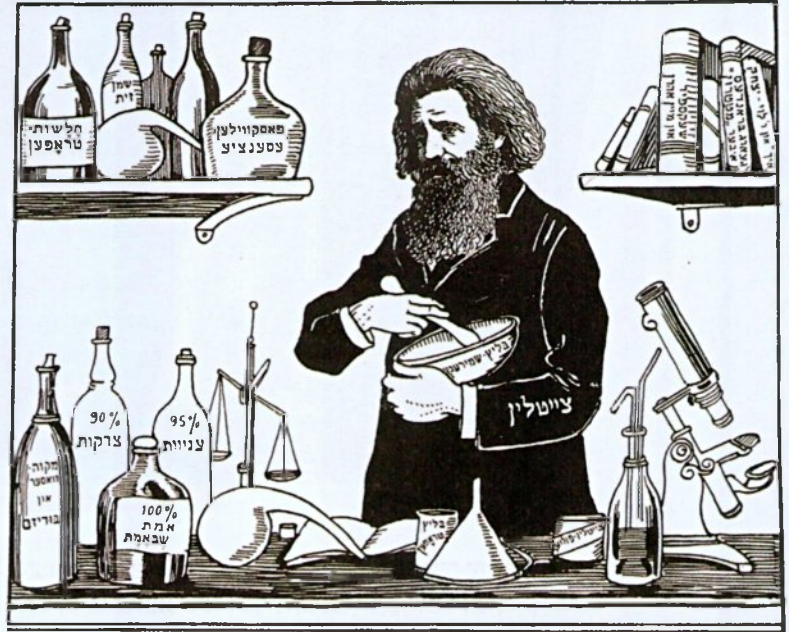

פראגן און וועלט-פראגן, 'דער מאמענט', כ"ט בתשרי תרע"ו, 7.10.1915, עמ' 3.

חסידות שלעתיד לבוא

בשנות העשרים של המאה העשרים פעל צייטלין להקמתן של אגודות יחידים משיחיות שתפקידן היה להשיב את העם היהודי - בעיקר את הצעירים שבו - לאקטיביזם רוחני באמצעות שיבה לקבלה ולהסידות. וקומו חבורות לימוד ותפילה שהציגו דרישות מחמירות, וצייטלין האמין כי הן תבאנה בהמשך להתעוררות רוחנית כללית ולייסודה של חסידות שלעתיד לבוא, שהוא ראה בה צעד הכרחי בדרך לגאולה.

בהשפעת חב"ד ראה צייטלין את ההווה כמלאה בנוכחות אלוהית למרות הייאוש האופף כל. הוא תפס את האמונה, כמו גם את התקווה ואת האהבה, כאמצעי חישה מחודדים שמי

רובינעוויץ, הספרייה הלאומית

קודש קדשים בתוך הנשמה, רתיכא דמלכא קדישא (מרכבה למלך הקדוש), צימאון אלוהי, כיסופין דקדושה, בערה תמידית שאינה שוקטת, חיפוש נצחי, תביעה נצחית לעלות מעלה מעלה אל השלמות - כי אז 'הצימאון' שלי, למרות שהוא אינו יצירה דתית ישירה ... הרי שהוא צעד בדרך אל האמונה הצחה והעמוקה ... כן, זוהי הדרך. ורק דרך זו מובילה לאמת. לא זיוף ולא חיקוי זול ("מיין אפיקורסות", 'דער מאמענט', כ"ה בסיון תרפ"ד, 27.6.1924, עמ' 4, בתרגומו של עוז בלומן באתר 'מקורות יודעי דבר').

גישה יוצאת דופן זו באשר לאמונה משתקפת גם בהתנגדותו להקמת בתי ספר יהודיים בפולין בהתאם לחלוקה למפלגות ולמחנות:

המונח 'תורה' מבלבל לעתים קרובות עם המונח 'דת', לפי האופן שבו משתמשים בהם באירופה. אולם למען האמת המושג 'תורה' רחב הרבה יותר, עמוק יותר ומגוון יותר מהמונח 'דת' ... איני מבקש דוגמות, אלא רק תורה חיה, מקור לעוצמה רוחנית, מקור ליצירה (הלל צייטלין, 'צייט-...')

דמותו הפובליציסטית של צייטלין הייתה מושא לגיחוק ולעג בין השאר בשל קצב פרסומו. 'צייטלין ומעבדת הבזק שלו', קריקטורה המדמה את הרביבים שמהם רקח צייטלין את חיבוריו, וארבעה מספריו

19.57x20.7	10/12	עמוד 37	סגולה	10/02/2025	93100970-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

להביא גאולה לעולם ממעינות החסידות. הרב פרופ' יהושע השל צועד לצד מרטין לותר קינג למען זכויות השחורים

The Washington Post/Getty Images

הם מבקשים? ובבקשם את תוכן החיים – האם לא אותך הם מבקשים? ובבקשם את אמיתת החיים – האם לא אותך הם מבקשים? (הלל צייטלין, "תפילות", 'התקופה' 12, תרפ"ב, עמ' 376).

התפילה, שזכתה לכותרת הכמעט אירונית "אם לא עכשיו – אימתי?", הסתיימה במלים:

הגלה נא לכל באי עולם בדבריך: הנני מי שבידו גם חייכם, גם אושרכם, גם אמיתכם. בואו אליי! (שם).

צייטלין התייחס לעבודת החסידות כדרך להגברת המודעות הנפשית הזו, והאמין כי צעירים מסורים יחיד סגולה עשויים לחוות אותה עבור הציבור כולו. בדומה למהלך של רבן יוחנן בן זכאי שביקש להתכנס ביבנה כדי להוליד מחדש את העם היהודי לאחר משבר לאומי, ייעד צייטלין את השם בני יבנה לחבורות – קיבוצים בלשונו – שיפעלו מתוך הבנת המצב האקוטי של אירועי הזמן המשיחי. בחבורות המתקדמות יותר שכינה בני היכלא – בני ההיכל – יהיו חברים אלה שהאינטואיציה שלהם תסלול את הדרך לתיקון המציאות העולמית. הוא קיווה כי התנועה הרוחנית תצמיח תנועה חברתית רחבה שתהווה את החסידות שלעתיד לבוא:

קיבוץ קטן אחד ייתן את ידו אל משנהו והשני אל השלישי, עד שתיוסד ותיכונן כנסייה שלמה של בני ישראל השבים לאוהים באמת ותמים (הלל צייטלין, 'ספרן של יחידים', עמ' 63).

שניחנו בהם יכולים להמשיג את עומק המציאות, להשפיע עליה ולעצבה, ואף להיות פה גם עבור אלה שאינם מודעים למשמעות הדתית של תחושותיהם. בתפילה שפרסם ב-1922 בתוך קובץ שלם של תפילות בכתב העת 'התקופה' כתב:

אמנם רחוק, רחוק ממך בני האדם. אינם יכולים להגיע עדיך. שכחו את הדרך המובילה אליך. שכחו את שמך. אבל בבקשם את האושר – האם לא אותך

**מהפכת האמונה שצייטלין קיווה לה
אמורה הייתה לבוא מתוך תמימות,
מתוך העלאת הרוח, ולא מתוך תודעה
פוליטית**

19.11x23.14	11/12	עמוד 38	סגולה	10/02/2025	93100971-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הלל צייטלין

צייטלין נשאר עם קרוביו עד הסוף המר. הוא נשלח מוורשה למחנה ההשמדה טרבלינקה בערב ראש השנה תש"ג (1942). יהודי הונגריה עם הגעתם לאושוויץ בירקנאו, 'אלבום אושוויץ', 1944. מוזאון ארצות הברית לזכר השואה, באדיבות ידי ושם

צייטלין הציע נתיב חדש של אמונה חוצת מגזרים וזהויות, בקשת לווהים שאינה מבוססת על אמונה בקיומו של לווהים

גאולה מבפנים

הרעיון של חסידות שלעתידי לבוא היה בנוי על פרדוקס. למרות השאיפה להשפעה פוליטית רחבה, הרי שעל המהפכנים בני יבנה ובני היכלא להיות נטולי אינטרס פוליטי. מהפכת האמונה שצייטלין קיווה לה אמורה הייתה לבוא מתוך תמימות, מתוך העלאת הרוח, ולא מתוך תודעה פוליטית ותכנית פוליטית יוזמה. הוא ראה בתהליכים הפנימיים הללו מזור לכל הפגמים שזיהה בכתיבתו הפובליציסטית על התנועות הפוליטיות לגוניהן, כולל החסידויות בפולין. הוא קיווה כי הדוגמה האישית של יחידי הסגולה תוביל לזהות לאומית שאינה לאומנית, לסוציאליות שאינה סוציאליסטית ולחברת מופת שאינה מפלגתית. הבעיה הייתה שייעודם של יחידי הסגולה כוון למטרה שהציבור כולו היה רחוק מלקבל:

אין תקנה לעולם כולו אלא על ידי שיתקן מתחילה את החטא הנורא אשר חטא לישראל

במשך של ארבעת אלפים שנה, ויסדר אחרי כן את כל חיי החברה והיחיד שלו על יסודות התורה אשר ניתנה לישראל בהר סיני ... ותהי למקור כל אמת וכל אהבת אמת, כל חן וכל חנינה, כל תום וכל יושר, כל חדות חיים וכל קדושת חיים (שם, עמ' 3).

נראה כי צייטלין נסוג אל פעולתם של יחידי הסגולה משום שניסיונות הפעולה הישירים יותר שנקט נכשלו. הכיוון הזה היה כמובן הפוך מזה שאליו דחף בראשית המאה העשרים, כאשר היה פעיל ציוני. ייאוש מהאידיאולוגיות החברתיות הרווחות – הלאומיות והמרקסיזם – הצמיח בו אמונה כי תיקון חברתי אמיתי יבוא רק מתוך תיקון אישי פנימי, וכי גאולת העולם חייבת להתחיל מגאולת הפרט. צייטלין כיתת רגליו בין עיירות וערים בניסיון לעורר את הלבבות, ופעל להקמת אותן חבורות עד שפרצה מלחמת העולם השנייה, אך משימתו צלחה באופן חלקי מאוד. למרות זאת הוא לא

18.82x23.59	12/12	עמוד 39	סגולה	10/02/2025	93100972-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

ה77 צייטלין

נואש. אפילו בעת שהיה בגטו ורשה הוא האמין כי אם יש סיכוי לגאולה זו תגיע בזכות תנועה אמיתית פנימה. בהזמנה למפגש בביתו בגטו ורשה כתב לחבריו:

אני חושב שנחוץ לכל הפחות בשבת האחרונה [של שנת תש"א] להתבונן ולעשות חשבון הנפש ולהכין את נשמותינו לקראת שנת שב"ת [תש"ב], שבטח תהיה גאולה שלמה להתעלות רוחנית ... על כן אני מזמין איזה אנשים בעלי דעה לבוא אליי ביום השבת הבאה עלינו לטובה, לחשוב איך לקבל את שנת השב"ת כראוי, כידוע לידועי חן (הלל זיידמן, 'יומן גיטו ווארשה', עמ' 295-297).

היו שטענו כי לציטילין הייתה האפשרות להיחלץ מפולין, אך הוא בחר להישאר עם חבריו ואוהביו בצרתם. על פי משנתו המישירה מבט אל הצער ומבקשת את התיקון המוסרי מתוך כמיהה, ציפייה ותפילה להתגלות ולתיקון, הרי אם יש סבל בעולם על האדם לחפש את אלוהיו ולדרוש ממנו להתגלות.

שיבה אל צייטלין

למרות המרחק הרב בין התסיסה הרוחנית במפנה המאה העשרים למצב הרוחני בימינו, לאחרונה חוזרים חוקרים, הוגים ולומדים לדמותו של הלל צייטלין וליצירתו. שיבה זו קשורה בין השאר

לתחייה הרוחנית שעובר העולם היהודי בשלושת העשורים האחרונים בישראל ובארצות הברית. ימים יגידו מה תוליד תחייה זו, אולם כבר עכשיו ברור כי מרכיב מרכזי בהתחדשות זו הוא שיבה למקורות קבליים וחסידיים במטרה לדלות מהם משמעות עכשווית. במובנים רבים צייטלין הוא האב השכוח מעט של ההתחדשות החסידית, זו שמובילה המוכרים הם הרב אברהם יהושע השל – שבצעירותו שאב את תורתו מצייטלין – והרב עדין שטיינזלץ.

לבני הדור הנוכחי הנמשכים לחסידות מציע צייטלין חסידות שאין בה בריחה מהבעיות הפוליטיות ומהעיונות עם אתגרי המציאות. הוא לא חמק מהעיסוק הפוליטי והפובליציסטי בבעיות היומיום. המודעות העמוקה לסבל ולצער העולמיים לא הובילה לשיטתו לחידלון, אלא לחמלה, לאהבה ולגעגועים. צייטלין, שכונה בצעירותו 'הכופר בתפילין', הציע נתיב חדש של אמונה חוצת מגזרים וזהויות, בקשת א'הים שאינה מבוססת על אמונה בקיומו של א'הים. הגעגוע הנורא והצימאון הקיומי הנובעים מהסבל ומהסתר הפנים האלוהי הם על פי תורתו של צייטלין מנוע בלתי פוסק של התעלות רוחנית. העבודה הרוחנית כוללת בקשה ותפילה כלפי מעלה, ודאגה, אמפתיה ועזרה כלפי הברואים. □

דמותו ויצירתו מעוררות סקרנות מחודשת בקרב בני הדור הנוכחי. דיוקנו ותקציר קורותיו של צייטלין על גלויה בעיצובו של חיים גולדברג מכון נסים – אגודת הסופרים

לקריאה נוספת:

עוז בלום, 'איש משורש נביא - הממד האתי בבקשת ה'א'הים של הלל צייטלין', אדרא, תשפ"ג; יונתן מאיר, 'התהוותו ונגלוליו של מפעל תרגום וביאור ספר הזוהר להלל צייטלין', 'קבלה' - כתב עת לחקר כתבי המיסטיקה היהודית, כרך י', תשס"ד, עמ' 119-157; יונתן מאיר, 'ספר החזיונות - על יומנו המיסטי של הלל צייטלין וניסיונות הדפסתו לאור איגרות גנוזות', 'עלי ספר' - מחקרים בביבליוגרפיה ובתולדות הספר העברי המודפס והדיגיטלי, כ"א, אוניברסיטת בר אילן, תשע"א, עמ' 149-171.

הרב ד"ר שרגא בראון ראש מרכז קונוד לחקר המחשבה היהודית ולהגות עכשווית במכון שלום הרטמן, מרצה לתלמוד ולמחשבת ישראל במרכז האקדמי שלם

